

УДК 378.015.62

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

© Бойчук І.Д.

*Комунальний вищий навчальний заклад «Житомирський базовий фармацевтичний
коледж ім. Г.С. Протасевича»*

Інформація про автора:

Бойчук Ірина Дмитрівна: ORCID: 0000-0002-1660-0823; iboychuk@ukr.net; кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчальної роботи; Комунальний вищий навчальний заклад «Житомирський базовий фармацевтичний коледж ім. Г.С. Протасевича»; вул. Черняхівського, 99, м. Житомир, 10005, Україна.

У статті визначено основні компоненти моніторингу якості освіти, визначено його завдання та шляхи реалізації. Окреслено роль контрольних заходів та комплексної діагностики в якісній підготовці фахівців та основні напрями освітнього моніторингу.

Ключові слова: моніторинг, якість освіти, управління якістю освіти, стандарти якості, моніторинг рівня якості освіти.

Бойчук И.Д. «Мониторинг качества образования как составляющая подготовки современного специалиста»

В статье определено основные компоненты мониторинга качества образования, его задания и пути реализации. Указана роль контрольных мероприятий и комплексной диагностики в качественной подготовке специалистов и основные направления образовательного мониторинга.

Ключевые слова: мониторинг, качество образования, управление качеством образованием, стандарты качества, мониторинг уровня качества образования.

Boychuk I.D. «Monitoring the quality of education as a part of the modern professional training»

The article defines the main components of the education quality monitoring, its tasks and ways of realization. It also underlines the role of testing and complex diagnostics for the high quality of the specialist training, as well as the main directions of the educational monitoring.

Keywords: monitoring, quality of education, quality management education, quality standards, monitoring of the quality of education.

Постановка проблеми. Одним із ключових факторів стабільного розвитку держави є якісна освіта, яка відіграє ключову роль у створенні Єдиного освітнього європейського простору. Якість освіти, тобто якість викладання і навчання у вищих навчальних закладах, відображає міру, в якій навчальна діяльність та навчальні засоби допомагають студентам досягнути відповідних цілей навчання, які визначені освітньо-професійними програмами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Якість освіти в усьому світі визначається не тільки обсягом знань, але й параметрами особистісного, світоглядного, громадського розвитку, при цьому проблема якості освітнього процесу розглядається з позиції загальнолюдської і соціальної цінності освіти. Ці чинники є визначальними в актуалізації проблеми управління якістю освіти у вищому навчальному закладі (ВНЗ).

Зазначимо, що одним з основних показників якості освіти залишається якість підготовки фахівців. Наприклад, С. Шевченко стверджує, щоб бути конкурентноспроможним на ринку праці й робочої сили, випускникам вищих навчальних закладів освіти уже недостатньо мати високий рівень професійної підготовки, вони повинні володіти якимись особливими, «товарними якостями» [9].

Сьогодні створення та впровадження систем управління якістю освіти у ВНЗ відбувається відповідно до світових стандартів, зокрема стандартів якості ISO 900:2000, у яких одним із засобів управління та елементів системи визначено моніторинг якості, який

рекомендується розуміти як «відстеження, нагляд, спостереження; вимірювання або випробування через визначені часові інтервали з метою регулювання та управління процесами» [1]. Саме застосування моніторингу якості освіти дозволяє знайти оптимальні шляхи підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців.

Застосування моніторингу якості освіти та навчальних досягнень студентів у ВНЗ активно досліджується Н. Байдацької, І. Булах, Л. Кайдаловою, О. Локшиною та ін. У теорії та практиці освіти існують різні підходи до моніторингу [2, 4, 5, 7].

Одні розглядають моніторинг як засіб удосконалення системи інформаційного забезпечення управління освітою (П. Анісімов, А. Ковальов, Л. Майоров та ін.), інші – підвищення стратегічного планування розвитку середньої й вищої професійної освіти (А. Галаган, А. Савельєв, Л. Семущина). Утім саме створення та повноцінна реалізація системи управління навчального процесу дає змогу ефективно впливати на якість професійної підготовки фахівців [3, 9].

Постановка завдання. Метою статті є визначення сутності моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі, його можливостей та напрямів. Покращення якості фахової підготовки фармацевтів та провізорів залишається пріоритетним завданням вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладів. Сучасне уявлення про повноцінні знання, вміння та навички передбачає сукупність їхніх характеристик, однією з яких є якість.

Виклад основного матеріалу.

Моніторинг у своїй внутрішній будові поєднує три важливі управлінські компоненти: аналіз, оцінку й прогнозування процесів в освіті. Без функціонування в навчальному закладі всіх цих напрямів діяльності організація моніторингу неможлива.

У процесі наукового пошуку встановлено, що сучасний моніторинг можна визначити як «постійне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або вихідним пропозиціям». Він передує плануванню прийняття рішень; спрямований на основні параметри навчального процесу; має статус дослідження, а не емпіричного збору матеріалу; має комплексний, системний характер; створює умови для планування – річного, перспективного, стратегічного.

Необхідно зазначити, що моніторинг якості навчально-виховного процесу у ВНЗ надає можливість:

- здійснювати багаторівневу оцінку ВНЗ у сфері забезпечення якості професійної підготовки своїх випускників;
- стати основою для визначення стратегії забезпечення високої якості навчального процесу та подальшого розвитку ВНЗ.

Теоретичний аналіз наукових праць з проблеми дослідження засвідчив, що основними завданнями моніторингу якості освіти у ВНЗ є:

- розробка комплексу показників, що забезпечують цілісне уявлення про стан освітнього процесу, про якісні і кількісні зміни у ньому;
- систематизація інформації про стан і розвиток освітнього процесу у ВНЗ;
- забезпечення постійного й наочного представлення інформації про процеси, що відбуваються у ВНЗ;
- інформаційне забезпечення аналізу й прогнозування стану й розвитку освітнього процесу, вироблення управлінських рішень.

З метою реалізації зазначених завдань моніторингових досліджень якості освіти у ВНЗ слід розробити структуру організації та управління навчально-виховним процесом, визначити показники якості освітньої системи, які враховуються при комплексному оцінюванні якості освіти і відображають: якість підготовки фахівців; якість об'єкта, що надає освітнянські послуги (окремого ВНЗ, викладацьких кадрів та ін.); якість організації навчально-виховного процесу; якість навчально-методичного забезпечення навчально-виховного процесу; якість кінцевого результату – якість підготовки випускників ВНЗ.

Результати сформованості компетенцій відповідно до галузевих стандартів вищої освіти є одним із ключових моментів оцінки якості освіти. Мова йде не про перебудову

змісту освіти, а про вдосконалення освітніх технологій на основі постійної взаємодії викладача зі студентом. Результати освіти – це очікувані й вимірювані конкретні досягнення студентів, які визначають, що здатний робити студент (випускник) після завершення всієї або частини освітньої програми, якими вміннями, навичками та якостями він володіє.

Поняття «якість освіти» є центральним не тільки в теорії педагогіки, але й у практичній діяльності учасників педагогічного процесу. Свідоме розуміння сутності окресленого питання дає можливість осмислено формувати якості знань, умінь та навичок студентів і об'єктивно їх оцінювати.

Отже, сформованість відповідного рівня навчальних досягнень студента необхідно аналізувати за допомогою контрольних заходів, які є складовими для досягнення мети – засвоєння певної сукупності предметних знань, умінь та навичок.

Проводити моніторинг рівня якості можна за допомогою систематичного контролю та оцінювання рівня навчальних досягнень студентів. Контроль визначається як обов'язковий компонент навчального процесу, всі складові якого взаємопов'язані й взаємозумовлені.

За допомогою контролю забезпечується мобільний зворотний зв'язок у навчанні, який дозволяє виявити ступінь збігу реально здійсненої дії та запланованої. Досконала система контролю й оцінювання знань виконує свою мотиваційно-стимулюючу функцію, дає змогу вчасно проводити корекцію навчальної діяльності [8].

Процес контролю як комплексна система діяльності охоплює ряд елементів: стандартизація цілей, перевірка, облік, враховуючи надзвичайно важливе значення контрольних заходів у забезпеченні якості навчання в системі фармацевтичної освіти, основну увагу варто зосередити на питанні комплексної діагностики успішності студентів із фармацевтичних дисциплін.

Для моніторингу якості навчання з фахових фармацевтичних дисциплін нами використовуються різноманітні форми, методи та способи контролю в поєднанні із засобами навчання або без них. Зазначимо, що всі вони підпорядковуються цілям навчання взагалі та перевірки зокрема, а також розрізняються за видами. Залежно від періодичності та призначення нами виділено такі види контролю: вхідний, поточний, модульний (підсумковий), завершальний (державна атестація).

Метою вхідного контролю є виявлення рівня базових знань студентів з професійних дисциплін на початку їх вивчення. Такий вид контролю можна використовувати за умови логічно послідовного вивчення навчальних дисциплін, що і передбачено навчальним планом, наприклад: техніка лабораторних робіт → неорганічна хімія → органічна хімія → аналітична хімія → фармацевтична хімія.

Серед методів вхідного контролю використовувались тести (письмові або комп'ютерні), евристична бесіда, письмові відповіді на питання або традиційне усне опитування.

Поточний контроль – оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу під час проведення кожного аудиторного навчального заняття. Поточний контроль посідає найважливіше місце у вивченні фундаментальних та професійних дисциплін, оскільки саме він реалізує всі функції контролю і є одним з найважливіших способів стимулювання активності навчальної діяльності студентів. Така форма контролю здійснюється на кожному практичному або лабораторному занятті і має на меті перевірку аудиторної та позааудиторної (самостійної) роботи студентів.

Ураховуючи специфічність фармацевтичних дисциплін, масштабність їх цілей, ми маємо, зокрема контрольними заходами, стимулювати і розвивати формування глибоких теоретичних знань і, що особливо важливо для професії фармацевта, практичних умінь та навичок. Форми оцінювання поточної навчальної діяльності мали включати контроль теоретичної та практичної підготовки.

Оцінюючи навчальні досягнення студентів, необхідно виявити: рівень володіння теоретичними знаннями; рівень умінь та навичок застосування теоретичних знань під час розв'язування задач і вправ різного типу (розрахункових, якісних); рівень володіння

практичними вміннями, які можна виявити під час виконання практичних та лабораторних робіт, спостережень, експериментів тощо; зміст і рівень творчих робіт студентів (рефератів, індивідуальних завдань та ін.).

При визначенні навчальних досягнень студентів в опануванні теоретичними знаннями критеріями є: обсяг відтвореної інформації та її співвідношення з обсягом, отриманим студентом під час лекцій та інших видів аудиторних занять; обсяг інформації, здобутий студентом самостійно, вміння працювати з джерелами інформації; глибина розуміння положень теорії, взаємозв'язок між ними, вміння зіставляти формулювання основних законів, положень, закономірностей; системність та узагальненість уявлень студента про дисципліну, що вивчається; характеристики відповіді студента – цілісність, логічність, точність формулювань, осмисленість, впевненість, аргументованість; ступінь самостійності під час відповіді студента; рівень володіння розумовими операціями - вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо; характер помилок і здатність їх виправляти.

Для здійснення поточного контролю теоретичних знань ми найчастіше застосовували такі форми: усний, письмовий та комп'ютерний контроль. Раціональним, на нашу думку, є комбінування двох-трьох методів на одному занятті, щоб, з одного боку, не було одноманітності, а з іншого – не застосовувати дрібних видів діяльності та не розсіювати увагу студентів. Отже, проблема полягає в оптимальному поєднанні форм, методів і прийомів контролю з метою реалізації навчальних цілей.

Практичні уміння та навички студентів із дисциплін оцінювались на підставі розв'язання індивідуальних завдань та вправ на практичних заняттях, виконання контрольних робіт, під час виконання та захисту лабораторних робіт.

Підсумковий модульний контроль здійснюється після вивчення всіх тем модуля на останньому контрольному занятті з модуля. Оцінка з дисципліни виставляється лише студентам, яким зараховані всі модулі з дисципліни і виводиться як середнє арифметичне рейтингових оцінок за всі модулі, конвертується за шкалою європейської кредитно-трансформної системи (ECTS) та за чотирибальною шкалою.

У галузевому стандарті вищої освіти з підготовки фармацевта завершальною формою контролю визначено комплексний державний кваліфікаційний екзамен, який передбачає два етапи проведення:

перший етап – комплексне тестування з фахових дисциплін, матеріали якого формуються відповідно до навчальних програм професійних дисциплін;

другий етап – комплексне практичне завдання, яке включає застосування логічно поєднаних знань, умінь і навичок.

На нашу думку, така комплексна діагностика результатів навчальної діяльності студентів – це теоретично обґрунтована та практично апробована педагогічна система встановлення основних ознак, що характеризують рівень сформованих у процесі навчання компетенцій студента – майбутнього фахівця.

Метою комплексної діагностики рівня сформованості знань, умінь та навичок студентів із професійно орієнтованих дисциплін є: рівень володіння компетентностями; перевірка і оцінка рівня здобутих знань, сформованих умінь і навичок; стимулювання цілеспрямованої систематичної, інтенсивної роботи студентів; підвищення об'єктивності оцінювання; залучення студента до всіх форм навчального процесу.

Нами визначено, що організація процесу комплексної діагностики передбачає визначення принципових питань, зокрема, які критерії та показники сформованості компетентностей майбутнього фармацевта мають бути встановлені у процесі дослідження; які основні змістові модулі мають бути засвоєні студентом, які рівні відповідають вимогам конкурентоспроможності майбутнього фахівця; якою має бути періодичність контрольних заходів; які форми та методи доцільно використати для об'єктивної перевірки; якими засобами здійснювати ефективну перевірку скільки часу відводити студенту на виконання контрольного завдання; за якими критеріями оцінювати результати перевірки.

Враховуючи специфіку та змістовне наповнення, дидактичними умовами ефективної

організації комплексної діагностики сформованих компетенцій студента є: визначення обсягу матеріалу, що підлягає контролю; цілеспрямований відбір навчального матеріалу з оптимальним розподілом різних видів робіт та їхньої послідовності; чітка організація перевірки оцінювання та обліку знань; установлення ліміту часу, що відводиться на перевірку знань та оцінювання контрольних робіт; установлення єдиної системи вимог – стандартизація контролю; розроблення системи тестів для досягнення максимальної об'єктивності оцінювання знань; створення умов для самопідготовки, самоконтролю, індивідуальних консультацій, стимулювання самостійної роботи студентів; розширення варіативності завдань та способів реалізації контролю; відповідність завдань сучасному розвитку фармацевтичної галузі; обґрунтований вибір методу контролю та розроблення відповідного інформаційно-методичного забезпечення.

Таким чином основними напрямками моніторингу якості освіти у ВНЗ є:

- реалізація державної політики у сфері вищої освіти, контроль за дотриманням структурними підроділами навчального закладу законодавчих актів та нормативно-правових документів про вищу освіту;
- аналіз стану забезпеченості навчально-виховним процесом можливості здобуття студентами знань, умінь і навичок, професійних якостей, що мають бути сформовані в процесі навчання;
- вивчення та узагальнення стану організації навчальної та методичної роботи у ВНЗ;
- організація та проведення контрольних заходів;
- підбиття підсумків екзаменаційних сесій;
- інформування студентів та викладачів про зміни в умовах та вимогах до навчально-виховного процесу та ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, проведення системного моніторингу навчально-методичної діяльності ВНЗ сприяє покращенню надання освітніх послуг. Питання оцінювання підготовки фахівця, вибір показників, побудова системи оцінювання потребують подальшого дослідження, що дозволить не тільки науково обґрунтувати методики та технології моніторингового дослідження, але й визначити критерії та показники процесуальної та результативної характеристик навчального процесу.

Перелік використаних джерел

1. Анненкова І. П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ [Електронний ресурс] / І. П. Анненкова. – 2010. – Режим доступу: <http://www.e-learning.onu.edu.ua>.
2. Байдацька Н. М. Моніторинг якості знань студентів як соціально-педагогічна проблема / Н. М. Байдацька // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / ред. кол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – Київ ; Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2005. – Вип. 7. – С. 238–241.
3. ДСТУ ISO 9001-2001. Система управління якістю. Вимоги. – К. : Державний стандарт, 2001. – 24 с.
4. Кайдалова Л. Г. Моніторинг якості професійної підготовки інженерів-технологів / Л. Г. Кайдалова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2007. – № 18–19. – С. 51–56.
5. Моніторинг якості освіти : становлення та розвиток в Україні : Рекомендації з освітньої політики / [під заг. ред. О. І. Локшиної]. – К. : “К.І.С”, 2004. – 160 с.
6. Майоров А. Н. Моніторинг как практическая система [Електронний ресурс] / А. Н. Майоров. – Режим доступу: <http://www.mto.ru/children/monitoring/system.html>.
7. Моніторинг якості медичної освіти / під заг. ред. І. Є. Булах. – К. : Центр тестування при МОЗ України, 2005. – 143 с.
8. Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу : наказ Міністерства освіти і науки України № 48 від 23.01.2004 р. // Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання. Нормативний збірник / за заг. ред. М. Ф. Степка, Л. М. Горбунової. – К. : ФОРУМ, 2007. – С. 218–226.

9. Шевченко С. Оцінювання якості освіти в контексті приєднання України до Болонського процесу / С. Шевченко // Вища школа. – 2007. – № 11. – С. 14–23.

References

1. Annienkova, IP 2010, *Monitorynh yakosti osvity u VNZ*, <<http://www.e-learning.onu.edu.ua>.
2. Baidatska, NM 2005, 'Monitorynh yakosti znan studentiv yak sotsiakno-pedahohichna problema', in Ziaziun, IA (ed.) et al., *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, no. 7, Planer, Kyiv-Vinnytsia, pp. 238-241.
3. Derzhavnyi standart Ukrainy 2001, *Sistema upravlinnia yakist., Vumohu*, DSTU ISO 9001:2001, Derzhavnyi standart, Kyiv.
4. Kaidalova, LH 2007, 'Monitorynh yakosti profesiinoi pidhotovky inzheneriv-tekhnolohiv', *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, no. 18-19, pp. 51–56.
5. Lokshina, OI (ed.) 2004, *Monitorynh yakosti osvity: stanovlennia ta rozvitok v Ukraini: rekomendatsii z osvithoi polityky*, K.I.S., Kyiv.
6. Mayorov, AN, *Monitoring kak prakticheskaya sistema*, <<http://www.mto.ru/children/monitoring/system.html>.
7. Bulakh, IYe 2005, *Monitorynh yakosti medychnoi osvity*, Tsentri testuvannia pri MOZ Ukrainy, Kyiv.
8. Pro provedennia pedahohichnoho експерименту z kredytno-modulnoi sistemy orhanizatsii navchalnoho protsesu': nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy N 48 vid 23.01.2004, in Stepko, MF & Horbunova, LM (ed.) 2007, *Vyshcha osvita v Ukraini : normatyvno-pravove rehuliuвання*, FORUM, Kyiv, pp. 218-226.
9. Shevchenko, S 2007, 'Otsiniuvannia yakosti osvity v konteksti pryiednannia Ukrainy do Bolonskoho protsesu', *Vushcha shkola*, no. 11, pp. 14-23.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2014р.